

ban akarták tagadni a vallást. A legfilozofikusabb, tudományosabb és etikaibb rendszerek alapos vizsgálata mutatja, hogy a végső létérdek milyen nagy mértékben jelen van bennük, még akkor is, ha vezető szerepet játszanak a vallás ellen folytatott harcban.

Ez mutatja a hit érzelmi meghatározásának korlátait. Természetesen a hitnek mint az egész személy aktusának erős érzelmi elemei is vannak. Az érzés mindig kifejezi az egész személy részvételét az élet, vagy a lélek aktusában. De az érzés nem forrása a hitnek. A hitnek határozott irányulása és konkrét tartalma van. Ezért célja az igazság és az elkötelezettség. A feltétlen felé irányul s egy konkrét valóságban nyilvánul meg, amely megköveteli és igazolja ezt az elkötelezettséget. (Folytatása következik)

REZI ELEK

AZ ALKOHOLIZMUS

Az etika az élet értéke és védelme érdekében foglalkozik az alkoholizmus jelenségével. A problémával való előítéletek nélküli őszinte szembenézést az a közismert tény is indokolja, hogy napjainkban világszerte növekvőben van a szeszes italok mértéktelen fogyasztása, és egyre inkább terjed a fiatalok és a nők körében is¹. A kérdésel való foglalkozást szükségessé teszi az az etikai elv is, mely szerint mindaz, ami csökkenti az élet értékét — egyéni és közösségi viszonylatban —, értékelenes, ezért törekedni kell annak megszüntetésére.

1. Az alkoholizmus az emberiség egyik legrégebbi igen elterjedt és megtúrt értékromboló jelensége. Jelentkezésében és fenntartásában számos tényező játszik közre, ezért erkölcsi, egészségügyi, szociológiai, pedagógiai, gazdasági és vallási problémát is képez.

Az alkohol neve az arab Al-Kohl szóból származik² és eredetileg azt a finom port jelentette, amelyet a szemhéj festésére használtak. Csak a későbbiek során kapcsolódik a szóhoz a mai fogalmaink szerinti tartalom.

Az alkohol körébe az etilalkohol tartalmú italokat sorolják: bor, sör, pálinka, likőrök stb. A többi alkoholféle nem élvezhető, a metilalkohol (faszesz) pedig egyenesen vakságot és halált okozhat.

Az emberi érzékelést, élményeket befolyásoló, megváltozott érzelmi és tudati állapotot előidéző szereket élvezeti szereknek (pszichotrop) nevezik, amelyeknek készítése és használata „a feltevések szerint egyidős az emberiség öntudatra ébredésének, eszmélésének idejével³. E szerek sorában az alkohol megkülönböztetett helyet foglal el az általános elterjedésre való tekintettel⁴

Az alkoholizmus kérdésének megközelítése a történelem folyamán igen változatos képet mutat. Kezdetben úgy értelmezték, hogy általa az embert mágikus erők kerítik hatalmukba, és mintegy közvetítő e kapcsolat megélésében.

A görög erkölcsfilozófiában a mértékletesség, a bölcs önuralom erkölcsi értéke, az akaró lélek erénye, az értelem függvényeként értelmezett emberi méltóság jelképe volt. Ezért e méltóságot beszennyező, megalázó, lealacsonyító iszákosságot erkölcsi fogyatékoságnak minősítették. Forrását a rossz nevelésben, a helytelen életmódban, vagy egyenesen a csökkenő vallásosságban látták.

A kezdetleges tudományos kísérletek közül megemlítjük Johann Kaspar Lavater elméletét (fiziognómia), amely az alkoholisták külső, testi jegyeinek felismeréséről tesz említést. Ezen az úton halad Franz J. Gall is (ún. „kramioszkópia“ tanában), aki az alkoholfogyasztók olyan személyiség-jegyeivel foglalkozik, amelyek szerinte a koponya külső vizsgálata során felismerhetők. A visszafejlődés elvét először Cesare Lombroso 1876-ban megjelent munkájában fogalmazta meg. Ő is a test külső, sajátos jegyeiből indul ki — ezt nevezik Lombroso-alkatnak —, de eljut a „veleszületett-elv“ hangsúlyozásához, habár az átöröklés tényét konkrétan még nem ismerte.

Az alkoholfüggőség kérdésének értelmezésére a 19. és a 20. században különböző elméletek, felfogások születtek. Ezek közül meg kell említenünk a betegség-elméletét, amelynek egységes és átfogó koncepcióját E. M. Jellinek fogalmazta meg, 1960-ban megjelent könyvében.⁵ Felfogása szerint a mértéktelen alkoholfogyasztás orvosi értelemben betegség és ennek megfelelően orvosi eszközökkel való gyógyítást kíván.

A lélektani elmélet szerint az alkoholizmus létrejöttében az egyedi pszichés fejlődési zavarok a meghatározók, ezeknek felismerése és kiküszöbölése az alkoholfüggőség megszüntetésének az útja.

A társadalmi lélektan felfogása szerint az alkoholfüggőség kialakulásában nagyobb és kisebb vetületű társadalmi tényezők játszanak elsődleges szerepet. Feladat feltárni azokat a környezeti hatásokat, amelyek a személyiségben az alkohol mértéktelen fogyasztására irányuló készséget létrehozzák.

Az integratív elmélet lényege az, hogy fel kell tárni az alkoholizmushoz vezető összes tényezőt és azokat megfelelő összefüggésben konstruktív módon kezelni.

2. A keresztény vallás kezdettől fogva szembehelyezkedett a mértéktelen ital fogyasztással. Ez az alapállás mindenekelőtt a Bibliában található, amely határozottan elítéli, megvetendőnek tartja a „tobzódást és a részegeskedést“, ugyanakkor erkölcsi értékkel bírónak tekint a „józanágot“ és az „éberséget“. Nem csupán „erkölcsi fogyatékosággként kezeli, hanem úgy mutatja be a részegeskedést, mint amelynek legsúlyosabb következménye az, hogy kizár Istenországból (1 Kor 6,10; Gal 5,21). Egy szintre emeli azokkal a rossz cselekedetekkel, amelyek eltávolítanak Istenországa birtoklásától, mint pl. a bálványimádás, tisztátalanság, paráznaság, ellenségeskedés, és mások. A Lk 21,34 a részegségtől való tartózkodásra hívja fel a figyelmet. Az Ef 5,18 megállapítja, hogy a részegség és Isten lelkének bírása kizárják egymást. A Péld 20,1 figyelmeztet arra, hogy „a részegítő ital“ az ember önértéktudatának a csökkenéséhez vezet; a Péld 23,21 az anyagi romlás, a szegénység forrásának nevezi és a „rongyokba öltöztető tétlenséggel“ egyformán megbélyegzi.

Az 1Tím 3,3 és 8. versek különösen az egyházi tisztségviselők „józanágra“ intenek, és a részegeskedést az egyházi hivatalból kizáró nyomós oknak tekintik.

Megemlítünk néhány bibliai helyet, amelyek józanságra intenek, ugyanakkor olyanokat, amelyek a részegségről és annak következményeiről tesznek említést, mert lelkigondozói munkánk során is irányadónk lehetnek. Mértékletességre, józanságra figyelmeztetnek: Tessz 5,6; Péld 23,20; Ézs 5,11 és 28,1; Hab 2,15; 1Kor 5,11; 1Pét 4,7 és 5,8. versek. A részegség következményeit mutatják be: Ézs 19,14; 28,7,8; Hós 4,11; Dán 5,1-4; Róm 13,13; Jer 25,27 stb.

A 16. századi reformáció a hitelvi kérdések felülvizsgálásával párhuzamosan erőteljesen hangsúlyozta a tiszta erkölcsi életet, amelyet a vallásosság alapvető követelményévé emelte. Az emberi életvitel mindazon formája ellen felemelte szavát, amely megnehezítette, akadályozta az Isten és ember közti kapcsolatok teljesebbé tételét. Ilyen akadálynak tekintették a mértéktelen alkoholfogyasztást is. A reformátorok határozottan felemelik szavukat az iszákosság minden formája ellen, és józanságra, mértékletességre figyelmeztetnek.

Egyházalapítónk, Dávid Ferenc figyelmeztet a mértékletességre, amelyet magától értetődő szükségességnek tart a vallásos ember számára: „Mert kívánatik, hogy hitünket jó cselekedetekkel megmutassuk, és az hit olyan légyen, amely — mint Pál mondja, — szeretet által cselekedjék. A mértékletesség pedig minden emberek előtt nyilván legyen. Ne is bölcselkedjünk afelett, mennyire szükség”.⁶

Heltai Gáspár élesen bírálja az alkoholizmust az 1552-ben megjelent Dialógusában.⁷ Munkájában a „józan” Antal és a „tobzódó” Demeter párbeszéde nemcsak egy-egy típus bemutatása, hanem éles kipelengérezése a részegségnek.

Szentábrahámi L. Mihály latin nyelven 1787-ben megjelent munkájában külön foglalkozik az erkölcsiség kérdéseivel, és ezen belül „A keresztényeknek önmaguk iránti kötelelességeiről” című fejezetben alaposan tárgyalja a józanság és a részegség kérdéseit.⁸ Ugy értékeli, hogy a józanságnak a gyümölcsei „a jó egészség, az erőteljes test, a kellemes ábrázat, vidám és hosszú öregség, a derült kedély, az erős emlékezőtehetség, az ügyek intézésében való élénkség, a jó hírnév és a családi vagyon gyarapodása”.⁹ A részegséget a „bűnök legtermékenyebb szülőjének” nevezi és igen figyelemre méltó kijelentést tesz: „Több embert ölt meg a torok, mint a fegyver”. Szomorú következményét abban látja, hogy képtelenné teszi az embert kötelelességei teljesítésére: Isten felebarátai, családja és önmaga iránt. Int arra is, hogy következményeiben nemcsak erkölcsi, hanem fizikai leromláshoz is vezethet: „borban a test formája elvész, borban megromlik az életkor”. Ezért „a részegeskedésre kínálkozó alkalmat kerülni kell,” és ha „mégis bele esünk”, vigyázni kell, nehogy megbotránkoztassunk másokat és megengedhetetlen dolgokat cselekedjünk. Erőteljesen felhívja a lelkes figyelmet a szeszes ital mértéktelen fogyasztásának káros következményeire a gyülekezeti életben: „... különösen a részeges pap nem fogja jól intézni a szent dolgokat”.

A 19. és 20. században lelkészeink egyházi beszédekben gyakran ítélik el az alkoholizmust és mutatnak rá szomorú következményeire, ugyanakkor a „megoldás” útját is próbálják kijelölni. Világosan utal erre Ferencz József egyik beszédében: „Részegeskedés és tobzódás örvényében sinylődő felebarátodat ne gúnyold ki, hanem úgy tekintsd őt, mint elesettet, és amint az Úr Jézus az elesetteket, emeld fel, De te tartóztasd meg magadat és házadnépét e veszedelmes bajtól.”¹⁰

3. Alkoholizmusnak tekinthető az a mértéktelen alkoholfogyasztás, amely az egyén vagy a közösség, vagy mindkettő károsodásához vezet. Alkoholistának tekinthető az Egészségügyi Világszervezet¹¹ által elfogadott meghatározás szerint az a rendszeresen és nagymértékben szeszes italt fogyasztó személy, aki függőségi viszonyba került az alkohollal, s ezáltal testi-lelki-szellemi állapota súlyos zavart szenved.¹²

Az alkoholizmusnak két formáját különböztetjük meg: a heveny alkoholmérgezés vagy részegség és az idült, vagy kóros alkoholizmus. Amíg a heveny alkoholizmus lehet esetleges is, addig az idült alkoholizmus esetében a személy függőségi viszonyba kerül az alkohollal, nem tud lemondani róla. Szellemi és fizikai teljesítőképesége csökken és csupán a mindennapi alkoholadag elfogyasztása után válik kisebb-nagyobb mértékben munkaképesé. Az ivás öncélúvá lesz és rendszeres lerészegedéshez vezet. Önértéktudata egyenes arányban csökken az alkohollal szembeni függőség növekedésével. Ezért hanyatló akarát és jellemerejét megtévesztő beállításokkal, hazudozásokkal próbálja palástolni. Az okot többnyire kivetíti családjára, környezetére, barátaira, munkahelyére, sérelmeire, sikertelenségeire.

Következményeit fizikai és erkölcsi vonatkozásban vizsgáljuk:

a) *Biológiai következményei*

Az orvostudomány megállapítása szerint az alkohol mértéktelen fogyasztása a szervezet súlyos károsodásához, majd teljes leromlásához vezet. Elsősorban a központi idegrendszer károsodik, majd idővel bekövetkeznek a szervi elváltozások: agyidegsejtek elfajulása, elmezavar, ideggyulladás, korai érlemeszesedés, látóideg sorvadás. Az alkoholisták halálának leggyakoribb oka a májsugorodás. A szakemberek megállapítása szerint a nemi betegség terjesztésében is nagy szerepet játszik.¹³

b) *Erkölcsi következményei*

A mértéktelen italfogyasztás a teljes erkölcsi züllésig vezethet. Ennek első lépcsőfoka, hogy az alkoholista megbizhatatlanná válik, kötelességeit elhanyagolja, pazarolja anyagi javait, felelőtlen adósságokba bocsátkozik, hazudik. Ezután következnek az emberközi kapcsolatok meglazulása, amely egyrészt elszigetelődéshez vezet, másrészt csak azoknak a társaságát keresi — „ivócimborák“ —, akik „megértik őt“. Itt kerül súlyos összeütközésbe családjával, s az állandó feszültség, — mint pl: anyagi problémák, tekergés, — károsan hat ki a gyermek életére is. Konfliktusai támadnak munkahelyén is, mert csökken a munkavégzési mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt, de ide sorolhatjuk a késések és beteghiányzások gyakoriságát, a balesetveszélyt. A statisztikák kimutatják, hogy a végzetes kimenetelű munkahelyi balesetek kétszeres arányban nagyobbak az alkoholisták, mint a nem alkoholisták esetében.¹⁴

A szellemi teljesítőképeség is hanyatlak, az értékelés élessége tompul, az eszmetársítás sekélyebbé válik, a felfogás meglapul, a megfigyelőképesség csökken, az érdeklődés beszűkül. Az értelmi tevékenység tartalmi szegénysége és az érzelmi labilitás következtében az ítéletalkotás is bizonytalan, ingadozóvá válik. Olyan hanyatlás is beállhat, amely súlyos esetekben teljes szellemi leépüléshez vezethet.

Az erkölcsi züllés a bűnözés konkrét megnyilvánulásaiban éri el a mély pontot, mint pl. lopás, csalás, nemi erőszak, agresszív cselekedetek, gyilkosság és mások.

Etikai szempontból határozottan visszautasítjuk a mértéktelen alkoholfogyasztást. Abból a hitelvi meggyőződésből indulunk ki, hogy az élet Istentől kapott értékmegvalósító képesség, és az embernek nincs joga káros szenvedélyei által rombolni, sőt megsemmisíteni azt. Az alkohol hatása alatt álló ember lelki és szellemi eltorzulással, erkölcsi fogyatékossgal él és cselekszik. Alapjába véve visszaél Istentől neki adott képességeivel, értékeivel, akaratszabadságával. Helytelen értékvalogatása során nemcsak környezetét rombolja és a társadalmi együttélést nehezíti meg, hanem önmagát sorvasztja el és semmisíti meg időnap előtt életét. Eppen ezért joggal nevezik az „önmegsemmisítés” veszélyes formájának.¹⁵

Az alkoholista magánügynek tekinti az alkoholfogyasztást, melözve azt az etikai elvet, hogy az élet nem csupán magánügy, hanem a másokért való élésről történő bizonyágtevés is.

Jézus az élet mikénti megélésével kapcsolatosan a mértéktelenséget ételeiben, öltözetben elítélte: „Az élet több, hogynem az eiedel és a test, hogynem az öltözet” (Lk 12,23), és jogosan hozzátehetjük: az élet több, hogynem az ital. Az evangéliumok leírása szerint Jézus nem követéit tanítványaitól aszkétikus, önmegtartóztató életet, nem alapított tanítványaival egy zárt közösséget, hanem benne éltek a társadalomban, de feltétlenül elvárta, hgy felelősen éljenek. Erkölcsi tanításában a felelősség követelménye általában az egyénnel szemben van felállítva. Ez nem más, mint az érték kategóriává váló egyéniség kiemelése. Ez az érték kategória azonban sohasem öncélú, — mert az öncélúság önmagában véve értéktelen —, hanem belesimul mások életébe, mégpedig a Jézus által kiemelt vallásos alapelvvel: a szeretettel.

Mindebből következik, hogy az ember sohasem mérlegelhet csupán az individualitás szférájában, sohasem lehet rabja szenvedélyeinek, ösztöneinek, hanem azokon felülemelkedve erős akaratall teljes életét Istennek tetsző életet kell élnie.

Etikai szempontból az absztinenciát — az alkohol fogyasztásának teljes elutasítását — nem tekinthetjük olyan életfelfogásnak, amely általános megvalósítható. A felnőtt embertől nem követelhetünk aszkétikus önmegtartóztatást. Életfelfogásunk a szeszes ital fogyasztásával kapcsolatosan a mértékletesség, amely nem zárja ki a szeszes ital fogyasztását, de erélyesen fellép és elítéli annak mértéktelen, túlzott használatát. Ehhez *józan gondolkodás, önmérséklet, erős akarat és egészséges életmód szükséges.*

Etikánk alapállásából elutasítjuk az alkoholizmus ún. betegség-elméletét is. A minősítési elmélet¹⁶ felfogásából indulhatunk ki. Ennek lényege, hogy az elvonókúrák jó része csupán kihangsúlyozza az alkoholista megbélyegzését és létrehozza a társadalmi normáktól eltérő önazonosságot (ún. deviáns identitást), amely lehetetlenné teszi az ilyen személyek visszailleszkedését a társadalomba, ezért a „minősített devianciával” ún. másodlagos visszailleszkedésre kényszerülnek.

Az alkoholfüggőség betegség-konceptiója Jankowszki szerint: „a régi korok távoli visszhangja, és így tudományos köntösbe öltöztetjük ellenszenvünket azok iránt, akik nem tartják be az egyezményes társadalmi szabályokat”.¹⁷

Az alkoholfüggőség megszüntetésére a tudomány megállapítása szerint nincs kimondottan biológiai kezelési forma, mert nem a feltételezett biológiai rendellenességek valamelyikére hatnak, inkább „eszközös pszichoterápiát” jejentenek. Annak ellenére, hogy eszközül kémiai anya-

gokat használnak, valójában lélektani természetű hatás elérésére törek-
szenek, az ún. alkoholundor kiépítését tartják szem előtt. A tudomány
következtetése: „Az a feltételezés, hogy a mértéktelen, önpusztító alko-
holfogyasztásra való készítés mögött egyetlen egyértelmű biológiai
rendellenség húzódna meg, mind ez ideig nem igazolódott — és tu-
dásunk mai szintjén ez nem is látszik valószínűnek. Bár a hozzászokás
és a függőség biológiai jelenségek, magyarázatuk igenly a pszichodi-
namikai és környezeti tényezők figyelembevételét.”¹⁸

A betegség-elméletet azért sem fogadhatjuk el, mert megszüntetné
az egyéni felelősséget és cselekedeteinek következményeit másokra
hárítaná át, egy olyan mentő gondolattal, hogy: „én ilyen vagyok, ezt
örökölttem, én beteg vagyok”¹⁹. Nem azonosíthatjuk éppen a felelősség
tudatában magunkat azzal a felfogással sem, amely szerint az alkoholiz-
mus forrása a bűn. Meggyőződésünk, hogy az alkoholizmus csak követ-
kezményeiben válik betegséggé és bűnné.

Felfogásunk az, hogy az alkoholizmus egy akaratgyengeség, etikai
vonatkozásban helytelen értékvalóqatás következménye. Ezzel a szem-
lélettel utat nyitunk az alkoholfüggő egyén önértéktudatának újjáérté-
keléséhez és ezzel megkönnyítjük a társadalmi visszailleszkedés fo-
lyamatát.

Ezen etikai alapállásból kell következzen a lelkész lelki gondozói
munkája is az alkoholistákkal szemben. A modern lelki gondozás meg-
állapítása szerint a legfontosabb feladat az alkoholfüggőség leépítése
és az én önértéktudatának kiépítése. E folyamat négy fokozatban va-
lósulhat meg: krízis, kisejti megoldás, a személyiség értéktudatának
felmutatása és növekedése.²⁰

A ma lelkészenek a feladata az alkoholistákkal szemben nem az
„ostorozás”, mert ez a társadalmi normáktól eltérő önazonosságot ered-
ményezhet, hanem a figyelemteljes meghallgatás, a humánus viszonyu-
lás, a részvevő együttérzés. Tudnia kell, hogy egy összetett folyamattal
áll szemben, amelynek különböző oldalai vannak, és a megközelíté-
smódok is nagyon sokrétűek, amelyek saját fogalomrendszereikben
egyidejűleg egymás mellett lehetnek.

Az alkoholizmus elleni küzdelem napjainkban három fő területre
összpontosul.²¹

a) Fogyasztáskorlátozó intézkedések — ezek a kínálati oldalt pró-
bálják szabályozni, mint például a szeszes italok ára, a forgalmazás
körülményei: ki, mikor és hol fogyaszthat alkoholt.

b) Nevelés és felvilágosítás — ismertté tenni az alkohol egészség-
károsító, a viselkedést kedvezőtlenül befolyásoló hatását. Lényeges,
hogy ezt a munkát az egészséges életmódra nevelés keretében kell el-
végezni és nem az alkoholra korlátozott nevelés és felvilágosítás része-
ként folytatni.

c) Gyógykezelés és gondozás — megszüntetni az alkoholfogyasz-
tásra ösztönző életkörülményeket, mint például a magány, az elide-
genedés. Vallási vonatkozásban felmutatni, hogy ő is Istennek gyerme-
ke, és a tékozló fiú példáján keresztül ösztönözni a megváltozás lehe-
tőségeire.

Természetesen tudatában kell lennünk annak, hogy a leghatáso-
sabb lelki gondozás ez esetben is a megelőzés módszere. Ez a lelkész
részéről éberséget, szeretetteljes törődést jelent gyülekezete tagjai
iránt.

Végkövetkeztetésünk, hogy az alkoholfüggőség leépítése nem egyszerű, de nem reménytelen feladat. Az élet érték. Az érték a kötelezőség erejével hat, amely konkrétan a felelősség tudatos vállalásával jön életközelségbe, egyéni és közösségi szinten. Valljuk azt az etikai elvet, hogy „az embernek nem elég nem tenni rosszat, hanem kötelessége tenni mindazt a jót, amelyet csak tenni bír.”²²

JEGYZETEK

1 Williams, Jane: Women and Alcohol. The Inquirer. The Unitarian and Free Christian Paper. Number 7168. 2 July 1988, 5.

2 Encyclopaedia of Religion and Ethics. Edited by James Hastings. Edinburgh. 1979. Volume I. 299.

3 Dr. Bánki M. Csaba: Az alkoholizmus biológiai kutatásának eredményei. Medicina könyvkiadó. Budapest, 1984. 5.

4 Robbins, Jack: Alcohol and Drugs. The Inquirer. Number 6988. 2 November 1980. Vö. Bulletin of the Unitarian Social Responsibility Department of the Unitarian General Assembly. November 1980. 4.

5 Jellinek E. M.: The Disease Concept of Alcoholism. The Hillhouse Press. London, 1960.

6 Dávid Ferenc: Rövid magyarázat. Az eredeti kiadás fakszimiléje. Kolozsvár, 1910. 95.

7 Heltai Gáspár: A részegségnek és tobzódásnak veszedelmes voltáról való Dialógus. Kolozsvárba, 1552. Vö. Székely Erzsébet: Heltai Gáspár Válogatott munkái. Állami Irodalmi és Művészeti kiadó. Bukarest, 1957. 67—82. Lásd még: Czobor E.: Heltai Dialógusa a részegségről és tobzódásról (1552). Budapest, 1911.

8 Szentábrahám L. M.: A keresztény hittudomány összege az unitáriusok szerint. Latin nyelvből fordította Derzsi Károly. Kolozsvár, 1899. 270—272.

9 Szentábrahám L. M.: i. m. 270.

10 Vigyázatok magatokra! című beszéd, textusa Lk. 21,34. Unitárius Egyházi Levéltár. Ferencz József Alap. A kötet.

11 Az Egészségügyi Világszervezet 1948 április 7-én alapították. Angol rövidítése WHO — World Health Organization.

12 Ander Zoltán: Ember és egészség. Dacia könyvkiadó. Kolozsvár-Napoca 1986. 132.

13 Erre nézve vö. Dr. Bánki M. Cs.: i. m. 91—98; Dr Csiki Csaba: A mámor mindig hazudik. Tett. A hét c. folyóirat ismeretterjesztő melléklete. 1978. 1. szám. 27—29; Traian C. i. m. 16—28; Williams, Jane: Safer Drinking: The Inquirer. Number 7173. 26 march 1988. 6.

14 Caracas, Traian: Durerile celor două plăceri (Alcoolul și tutunul), Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1988. 41. Megjegyezzük, hogy országunkban a munkahelyi, közlekedésügyi és bűnügyi törvénykezés is foglal magában alkoholellenes intézkedéseket.

15 Shute Clive: Self Destruct Here. The Inquirer. 6 December 1986. 2.

16 Uo.: Help now — Please! The Inquirer. Number 7186. 2 July 1988. 5.

17 Jankowszki K.: Pszichiátria és humánium. Gondolat kiadó. Budapest, 1979. 44.

18 Dr. Bánki M. Cs.: i. m. 103.

19 Balicza Iván: Kisiklott életek. (Szenvedély és betegség). Lelkipásztor. (Evangélikus folyóirat). 63. évf. 1988. II. szám. 93.

²⁰ Clinbell, Howard: *Basic Types of Pastoral Care and Counselling* SCM Press. London, 1987. 177.

²¹ Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon. (Gyűjteményes munka). Budapest, 1988. 180—182.

²² Marion, Henri: *Az ember kötelességei és jogai*. Fordította Péterfi Dénes. Kolozsvár, 1888.

EGYED AKOS

NAGYAJTAI KOVÁCS ISTVÁN TÖRTÉNÉSZI PÁLYÁJA*

Abban az évszázadnyi időben, amely a XVIII. század közepétől az 1848-1849-es forradalomig tartott, a hazai tudományos történetírás ügye nagy lépéssel haladt előre. Fejlődésének tényezői több forrásból táplálkoztak, de ezek végső soron mind összegeződtek abban az általános és céltudatos törekvésben, amely a történettudomány rendszeres művelésének alapvető feltételeit volt hivatott biztosítani. A kor kiemelkedő történészei, tudomány- és művelődésszervezői mindenekelőtt felismerték a történeti forráskutatás és a forráskritika fontosságát a tudományos történetírás számára, s tudatában voltak annak is, hogy a dokumentumfeltárás nem lehet öncélú tevékenység és csak akkor teljes értékű, ha a forráskiadás követi.

Az erdélyi magyar tudományos történetírás úttörői közt kiemelkedő szerepet vállalt Nagyajtai Kovács István. Az ő életpályájának alakulását elevenítjük fel ebben a rövid tanulmányban.

Kovács István a háromszéki Nagyajtán született 1799. május 3-án unitárius székely határőrkatona családban. Előrebocsátjuk, hogy mind unitárius, mind székely származása meghatározó volt történetírói munkásságára: a székelység története s az erdélyi unitárius egyház története legkedvesebb kutatói kérdései közé fog tartozni. Szülőfalujában tanulta a betűvetést: 1805-ben már a helybeli unitárius iskola tanulója; ahol iskolamestere, a kor felfogása szerint különösen a latin nyelv elemeinek elsajátítására buzdította. Mivel a láthatóan jeleskedő fiút az igényes lófő rendű család továbbtanulásra szánta, édesanyja otthon Haller János *Háromas históriáját* olvasgatta neki, s nem haszontalanul, mert amint emlékirataiban olvassuk, ezáltal „a történelmet már gyermekkoromban megkedveltette velem”.¹

A továbbtanulás útja az unitáriusok székelykeresztúri algimnáziumába vezetett, ahol tanítói—tanárai közül különösen a későbbi eposzíró, Székely Sándor és Koronka József járult hozzá szellemi gyarapodásához. Hatásukra kezdett ismerkedni az egyetemes és a magyar szépirodalom neves képviselőivel: Schiller drámáival, Körner verseivel, Baróti Szabó Dávid, Csokonai, Berzsenyi verseivel, Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc más műveivel is. A szünidőben a német nyelv tanulása

* Az 1987-ben beadott dolgozatot lapunk csak most tudja közölni!